Kulturutskottets betänkande 1985/86:4

om främjandet av cirkuskonsten

KrU
1985/86:4

Motion

I motion 1984/85:1820 av Ingvar Karlsson i Bengtsfors (c) och Marianne Karlsson (c) yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförs om behovet av totaltäckande program för främjandet av cirkuskonsten.

Motionärerna menar att den svenska cirkuskonsten håller på att försvinna. De förordar att samhället på olika sätt skall stödja cirkuskonsten. Detta kan ske bl. a. genom att utbildning av artister underlättas. De anser också att en fast cirkusplats bör tillskapas någonstans i Sverige. Vidare bör ett cirkusmuseum inrättas där bl. a. det material som Cirkusakademien äger kan bevaras.

Vissa upplysningar om cirkusverksamhet i Sverige m. m.

I rapporten Samhället och cirkusen (Rapport från kulturrådet 1981:1) lämnas följande *beskrivning av cirkusverksamheten i Sverige.*

Antalet cirkusar som för 30 år sedan besökte olika platser i Sverige uppgick till åtta varav sju kunde betecknas som stora företag. Utom dessa turnerande cirkusar fanns vid denna tid också en permanent sommarcirkus med barnartister i Furuviksparken. Alla dessa cirkusar hade svenska direktioner, som ägde hela företaget med tält, vagnar och övrig utrustning.

År 1980 uppgick antalet i Sverige verksamma cirkusar till sex. Den största av dessa — Cirkus Benneweis — var dansk och turnerade endast under fem veckor i Sverige. Två av de övriga cirkusarna drevs visserligen av svenska medborgare, men deras tält, vagnar och utrustning i övrigt ägdes av medresande tyska cirkusföretagare. Endast tre av de sex cirkusarna i Sverige år 1980 kunde därför betecknas som helsvenska.

En jämförelse mellan antalet svenskägda cirkusar år 1950 och motsvarande antal 1980 säger en hel del om utvecklingen på den svenska cirkusmarknaden. De stora cirkusarna har minskat i antal. Småföretagen och importen av utländska cirkusar har ökat.

Förändringarna beror sannolikt på att det blivit betydligt svårare än förr att driva en stor svensk cirkus. En utländsk cirkus med gynnsamma förhållanden i hemlandet kan däremot finna det lämpligt att göra ett gästspel i Sverige.

Av betydelse för konkurrenssituationen har bl. a. varit de tältturnéer som Polens statscirkus åren 1968 och 1973—1977 samt Tjeckoslovakiens statscirkus år 1978 förlade till Sverige.

Cirkusföreställningarna i Sverige har undergått en väsentlig förändring sedan år 1960. Ändringen beror på det förbud som då infördes mot förevisning av ett flertal för cirkusarna mycket betydelsefulla djurslag, framför allt apor och rovdjur. Bortfallet av dessa djur har enligt uppgift haft en negativ inverkan på publiktillströmningen.

Svårigheterna att driva en seriös cirkusverksamhet i Sverige ligger inte bara på det ekonomiska planet. Även samhällsregleringen av cirkusverksamheten utgör en svår stötesten. Mångfalden av skiftande föreskrifter och myndighetsanvisningar drabbar cirkusarna särskilt hårt.

Cirkuskonsten åtnjuter ännu inte något statligt stöd i Sverige. De kommunala insatserna för denna konst är obetydliga. Anledningen till detta kan vara att cirkus inte förrän under senare tid uppfattats som en konstart.

I rapporten redovisas bestämmelser avseende *rätten att anordna cirkusföreställningar* enligt följande.

Allmänna ordningsstadgan (1956:617) och lagen (1956:618) om allmänna sammankomster är de centrala författningarna avseende statlig och kommunal reglering av cirkus-, teater- och konsertverksamhet i Sverige.

Allmänna ordningsstadgan rör sig med samlingsbegreppet "offentlig tillställning" och förklarar, att därmed avses bl. a. cirkusföreställning, tivoli- och marknadsnöjen och festtåg, som anordnas för allmänheten. Lagen om allmänna sammankomster äger tillämpning på möten i opinionsbildnings- eller undervisningssyfte eller för religionsutövning samt — efter en lagändring från år 1977 — allmän teaterföreställning, konsert, biografföreställning eller annan allmän sammankomst för framförande av konstnärliga verk.

Bestämmelserna i de båda författningarna är delvis likartade. I vissa viktiga avseenden har emellertid allmänna sammankomster ett starkare skydd än offentliga tillställningar. Denna skillnad beror framför allt på att mötesfriheten får begränsas endast av hänsyn till rikets säkerhet, allmän ordning och säkerhet vid sammankomsten eller till trafiken eller för att motverka farsot. Friheten att anordna och bevista en offentlig tillställning får däremot begränsas även i andra fall.

Cirkusföreställningar får inte anordnas utan tillstånd av den lokala polismyndigheten. Det erfordras således många sådana tillstånd — à 50 kr. — när en cirkus under en enda säsong besöker bortåt eller t. o. m. mer än 150 olika platser i praktiskt taget hela Sverige. Motsvarande tillstånd att anordna allmänna sammankomster i tält erfordras däremot endast i sådana fall, då tältet skall resas på en s. k. allmän plats. Eljest räcker det med en kostnadsfri anmälan till polismyndigheten om den förestående sammankomsten.

Den som vill anordna cirkusföreställning är skyldig att bekosta erforderlig sakkunnig besiktning av tältet och däri befintliga anordningar. Sådan skyldighet föreligger däremot inte om någon vill anordna allmänna sammankomster i samma tält. Detta har fått till följd, att polisen brukar före-

skriva, att anordnaren skall bekosta en särskild sakkunnig besiktning när det gäller cirkus men föreskriver att tältet skall — utan kostnad för anordnaren — besiktigas och godkännas av brandmyndigheten, när det gäller allmänna sammankomster.

Av allmänna ordningsstadgan och lagen om allmänna sammankomster framgår även att polismyndigheterna är berättigade att meddela sådana föreskrifter som behövs för att upprätthålla ordning och säkerhet vid såväl cirkusföreställningar som allmänna sammankomster. Dessa föreskrifter får, när det gäller cirkus, innefatta skyldighet att anlita förordnade ordningsvakter och annan personal. Anordnaren av cirkusföreställningar skall också ersätta polisens kostnader för ordningshållning. Beträffande allmänna sammankomster gäller däremot, att polisen inte får föreskriva skyldighet för anordnaren att anlita förordnade ordningsvakter. Anordnaren får inte heller åläggas att ersätta polisens kostnader för ordningshållning.

I kulturrådets rapport läggs fram *förslag* om en rad åtgärder för att stödja cirkusverksamheten. Ett förslag går ut på att cirkusföreställningar skall överföras från allmänna ordningsstadgan till lagen om allmänna sammankomster. Detta kan ske genom att cirkusföreställningar i ett tillägg i 1 § lagen om allmänna sammankomster upptas bland de där uppräknade föreställningarna som ingår i begreppet "allmän sammankomst för framförande av konstnärligt verk". Samtidigt föreslås att cirkusföreställningar undantas från reglering i allmänna ordningsstadgan. Den för närvarande gällande särregleringen av cirkusföreställningar i förhållande till bl. a. teater-, revy- och balettföreställningar måste, hävdas i rapporten, uppfattas som en obegriplig diskriminering av cirkuskonsten.

Både praktiskt och ekonomiskt beräknas ett överförande av cirkusföreställningar till lagen om allmänna sammankomster medföra betydande lättnader för cirkusverksamheten i hela Sverige.

I rapporten föreslås vidare en ändring i expeditionskungörelsen samt att man i Sverige — närmast efter dansk förebild — bör införa ett system med krav på att alla föreställningstält över en viss storlek måste vara godkända av en central förvaltningsmyndighet med kompetens inom förevarande område. Därigenom skulle uppnås att alla sådana tält, oberoende av om de används för allmänna sammankomster eller offentliga tillställningar, blev föremål för enhetlig bedömning. I rapporten föreslås att utbildningsdepartementet skall få ett övergripande ansvar för ärenden rörande cirkus. Detta bör ske genom att 2 § departementsförordningen kompletteras med en föreskrift att även förvaltningsärenden rörande cirkus skall handläggas i utbildningsdepartementet, i den mån sådana ärenden ej ankommer på annat departement.

Kulturrådet överlämnade i maj 1983 redovisning för sitt ställningstagande till utredningsrapporten jämte remissvar till utbildningsdepartementet. Rådet ställde sig i allt väsentligt bakom de förslag till åtgärder för att underlätta cirkusverksamheten i Sverige som framfördes i rapporten. Kulturrådet skriver inledningsvis:

En god cirkus är ett festligt och i alla åldersgrupper uppskattat inslag i kulturlivet. På och över cirkusmanegen utförs många gånger prestationer av

högt konstnärligt värde. Genom sina långa traditioner är cirkuskonsten också av stort kulturhistoriskt intresse. Det är därför beklagligt att det under senare år blivit allt svårare att driva cirkusverksamhet i Sverige. Det finns risk för att alla svenska kvalitetscirkusar kommer att försvinna och att det inte heller blir möjligt för utländska cirkusar av god standard att turnera i vårt land.

Trots att cirkuskonsten i princip innefattas i den statliga kulturpolitiken är cirkusen en av samhället försummad konstart. Några statliga insatser för dess fortbestånd har inte gjorts. Däremot har vissa kommuner underlättat cirkusverksamheten t. ex. genom att kostnadsfritt tillhandahålla tomtmark för cirkustält och viss annan service.

Allmänt anser kulturrådet att samhället bör ta ett ansvar för cirkusverksamhetens fortbestånd i Sverige. Rådet påpekar att berörda frågor är splittrade på ett stort antal departement, men säger sig dock hysa förhoppningen att utbildningsdepartementet tar på sig uppgiften att samordna en beredning av nu aktualiserade frågor på regeringsnivå. Rådet anser att det är angeläget att utbildningsdepartementet i framtiden ges ett övergripande ansvar inom regeringskansliet för ärenden rörande cirkus. I det följande ansluter sig kulturrådet i allt väsentligt till de förslag som lagts fram i rapporten.

Beträffande *cirkusverksamhet* i *Furuvik*, den gamla folkparken i Gävle, kan nämnas följande. I Furuvik finns en fast cirkusbyggnad. Under de senaste åren har här under sommaren gästande cirkusar från utlandet givit föreställningar. År 1983 gav den sovjetiska statscirkusen, GOC-CIRK, ca 35 föreställningar under en månad. Denna cirkus återkom år 1985 med ett två månader långt gästspel. År 1984 gästades Furuvik av den franska nationalcirkusen, Cirque Gruss, under en månad.

Tidigare förslag om stöd till cirkus m. m.

Önskemål om en allsidig utredning om cirkuskonstens villkor framfördes motionsvägen vid riksmötet 1975/76. Med anledning av motionen hänvisade kulturutskottet i sitt betänkande 1976/77:12 till att statens kulturråd skulle utreda vilka samhällsinsatser som kunde befinnas vara lämpliga för cirkuskonsten. Med hänsyn härtill avstyrkte utskottet motionen som avslogs av riksdagen.

År 1983 behandlade utskottet (KrU 1982/83:24 p. 2) förslag om ett ökat statligt och kommunalt stöd till cirkuskonsten. Utskottet sade sig hysa förståelse för den oro som motionären känner för cirkuskonstens framtid i vårt land och underströk vikten av att insatser görs för att cirkuskonsten skall kunna fortleva hos oss. Med hänsyn till pågående beredningsarbete inom kulturrådet av rapporten Samhället och cirkusen samt inom regeringskansliet av lantbruksstyrelsens förslag till ny djurskyddslag avstyrktes motionen som avslogs av riksdagen.

Inom Nordiska rådet väcktes år 1975 ett medlemsförslag om en samnordisk insats för främjande av cirkuskonsten. Med tanke på att problemen inom cirkuskonsten syntes vara gemensamma för de nordiska länderna och med redovisning av det uppdrag som givits till statens kulturråd ansåg Nordiska rådet det svårt att finna några skäl för ytterligare utredning av frågan

utöver redan påbörjade svenska och eventuellt andra utredningar. Härmed avstyrktes medlemsförslaget.

Utskottet behandlade hösten 1984 förslag om stöd till Akademien för cirkuskonstens bevarande — Cirkusakademien. Utskottet anförde därvid i sitt betänkande KrU 1984/85:2:

Akademien för cirkuskonstens bevarande — Cirkusakademien — är en privat sammanslutning som har till syfte att stödja cirkusverksamheten i Sverige och verka för att cirkus blir en i Sverige erkänd konstart. Genom olika donationer har Cirkusakademien fått ett omfattande arkivmaterial som belyser cirkuskonsten. Cirkusakademien har i augusti 1984 hos utbildningsdepartementet ansökt om att få 40 000 kr. i årligt hyresbidrag.

De ansträngningar som från olika håll görs för att bevara Cirkusakademiens arkiv är väl värda stöd. Utskottet ser det som naturligt att kulturrådet beaktar frågan om arkivets fortbestånd framöver.

Utskottet avstyrkte motionen som avslogs av riksdagen.

Utskottet

I motionen efterlyses ett program för främjande av cirkuskonsten. Motionärerna menar att samhället genom olika åtgärder bör stödja den svenska cirkuskonsten, som annars riskerar att helt försvinna. De konkreta förslag som framförs är stöd till utbildning av cirkusartister, inrättande av en fast cirkusplats och av ett cirkusmuseum.

Av redovisningen i det föregående framgår att förslag till åtgärder för att underlätta cirkusverksamheten har lagts fram i rapporten Samhället och cirkusen (rapport från kulturrådet 1981:1). Förslagen avser i första hand vissa ändringar i den lagstiftning och de myndighetsanvisningar som reglerar cirkusverksamheten. Kulturrådet har i sitt ställningstagande till rapporten i allt väsentligt anslutit sig till de däri framlagda förslagen. Kulturrådet har därvid uttalat att samhället bör ta ett ansvar för cirkusverksamhetens fortbestånd i Sverige.

Ärendet bereds inom regeringskansliet. Några statliga insatser för att stödja svensk cirkuskonst har hittills inte gjorts. Utskottet konstaterar att motionärerna sålunda har fäst uppmärksamheten på ett aktuellt problem.

Lantbruksstyrelsen har år 1982 i en framställning till regeringen om ny djurskyddslag och djurskyddsförordning föreslagit vissa skärpningar med avseende på djurförevisning vid cirkusar.

Utskottet som i olika sammanhang har framhållit betydelsen av att vi värnar om cirkuskonsten vill först understryka vikten av att cirkusverksamheten i vårt land inte försämras genom att cirkusarnas möjligheter att förevisa djur ytterligare beskärs.

Beträffande motionärernas förslag till åtgärder konstaterar utskottet att frågan om utbildning av cirkusartister behandlas av utbildningsutskottet i betänkandet UbU 1985/86:2. När det gäller inrättande av ett cirkusmuseum vill utskottet erinra om att kulturrådet för närvarande utreder de centrala museernas uppgifter och ansvar i relation till landets museiväsende.

Utskottet noterar med tillfredsställelse att det inom utbildningsdepartementet pågår planering för att utforma ett handlingsprogram för främjande av cirkuskonsten. Utskottet förutsätter att detta arbete bedrivs med skyndsamhet. Med hänsyn till vad som anförts anser utskottet att det inte är erforderligt att riksdagen gör en framställning till regeringen med anledning av motionen.

Utskottet hemställer

att riksdagen avslår motion 1984/85:1820.

Stockholm den 5 november 1985

På kulturutskottets vägnar

Ingrid Sundberg

Närvarande: Ingrid Sundberg (m), Ing-Marie Hansson (s), Catarina Rönnung (s), Maja Bäckström (s), Karl Boo (c), Berit Oscarsson (s), Lars Ahlmark (m), Anders Nilsson (s), Sylvia Pettersson (s), Margareta Mörck (fp), Torgny Larsson (s), Kerstin Göthberg (c), Alexander Chrisopoulos (vpk), Margareta Fogelberg (fp) och Håkan Stjernlöf (m).